

20. 12. 2007

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu I1)

Prof. JUDr. Ol'ga Ovečková, DrSc., nedávno poznamenala, že "hierarchie všeobecné úpravy náhrady škody a zvláštních úprav náhrady škody je v našem soukromém právu velmi složitá, což ostatně komplikuje i její aplikaci."2) Stavím tuto tezi do úvodu svého příspěvku nejen proto, že se s ní sám ztotožňuji, ale hlavně z toho důvodu, že ji jako správnou nepochybně potvrdí i další.

Skóre: 0.99

Název zdroje: Právní rádce

Datum vydání: 20.12.2007

Nadpis: Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu I1)

Strana: 4

Rubrika: Téma - Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu I

Autor: Karel Eliáš

Číslo: 12

Oblast: Časopisy - oborové tituly

Zpracováno: 20.12.2007 06:00

Identifikace: COPR20071220010001 cz

soudu (27x), žalobu (24x), soud (12x), zákoně (12x), žalovaná (11x), veřejném (10x), deliktů (9x), úpravu (9x), zákon (9x), práva (7x), hospodářský zákoník (6x), právní úprava (6x), zákonné úpravě (5x), zákonník (4x), podnětu (4x), advokátní (3x), zákoníky (3x), žalob (3x), právu (3x), trestní (3x), zákonné (3x), Nejvyššího soudu (3x), právních (2x), zákonnost (2x), obchodní (2x), činnosti (2x), hospodářských (2x), právní úpravě (2x), zákonných (2x), rozhodnutí (2x), Sb (2x), zákona (2x), správy (2x), zákonné úpravy právních institutů (2x), hospodářského práva (2x), žalobce (2x), zákonnou (2x), úprava (2x), hospodářské právo (2x), soukromé právo (2x), pracovněprávní (2x), pracovní právo (2x), právním, občanského zákoníku, obchodnímu zákoníku, ústavně, soukromém právu, trestu,

Klíčová slova: Právník, deliktu, obchodním právu, žalobci, Obchodný zákonník, zákonný, zákoník, zákonná, zákoník mezinárodního, práva advokátem, delikt, hospodářského zákoníku, Rozsudek Nejvyššího soudu, právo, zákoníku mezinárodního, právní, novela hospodářského zákoníku, občanském právu, obchodního zákoníku, Ústavního soudu, právní předpisy, občanským zákoníkem, soukromých práv, potrestání, pracovního, soudním řízení, soudcovské, ZÁKONNÁ ÚPRAVA, rozsudkem, obchodního práva, právo trestní, soudního řádu, Nejvyšší soud, občanského práva, soudní praxi, právní názor, právní úpravy, odsouzen, obchodní zákoník, zákoníku, rozsudku, obchodní právo, Občanské zákoníky, občanský zákoník, občanské právo, právnímu, zákoníkem, právního, žalované, trestným činem, soukromého práva

Prof. JUDr. Ol'ga Ovečková, DrSc., nedávno poznamenala, že "hierarchie všeobecné úpravy náhrady škody a zvláštních úprav náhrady škody je v našem soukromém právu velmi složitá, což ostatně komplikuje i její aplikaci."2) Stavím tuto tezi do úvodu svého příspěvku nejen proto, že se s ní sám

ztotožňuji, ale hlavně z toho důvodu, že ji jako správnou nepochybně potvrdí i další.

Příčin tohoto stavu je celá řada. Nejde jen o multiplicitu soukromoprávních kodexů (občanský zákoník, obchodní zákoník a zákoník práce), ale také o multiplicitu zákonné úpravy právních institutů, o tradici toho, čemu jsme si zvykli říkat komplexní úpravy, o obsahovou tradici totalitního práva, kterou si často již ani neuvědomujeme, protože ideologický kontext řady zákonných ustanovení a příčin jejich pojetí byl zapomenut, a jde také - a rozhodně ne na posledním místě - o stav a úroveň právního vzdělání a myšlení.

Tato studie si klade za cíl přispět k bližšímu poznání několika dílčích aspektů samotného základu normativní konstrukce práva na náhradu škody, totiž obsahu, způsobu a rozsahu náhrady škody. Juristické vyjadřování rozlišuje "obsah" náhrady škody, který vyjadřuje, jaká škoda se hradí (majetková či nemajetková, přímá či nepřímá, skutečná či ušlý zisk, případně mimořádná škoda, škoda nepředvídatelná, cena zvláštní obliby atp.). "Rozsahem" náhrady škody se rozumí, do jaké výše se hradí škoda, na jejíž náhradu má poškozený právo. Mluvíme-li o "způsobu" náhrady škody, vyjadřujeme tím, zda se škoda hradí v penězích či uvedením do původního stavu.³⁾

OBSAH NÁHRADY ŠKODY

Vydeme-li z kategorie majetkových a nemajetkových škod, pak je třeba uvést, že naše právní úprava konstruuje právo na náhradu škody ve vztahu k majetkovým škodám a ve vztahu k újmám na zdraví a životě; řadí-li se posledně uvedené újmy rovněž mezi "škody", je to spíše vliv tradice,⁴⁾ neboť v těchto případech o škodu *stricto sensu* nejde.⁵⁾ Jiné nemajetkové újmy podle právní úpravy náhrady škody hrazeny nejsou a jejich odčinění se podrobuje zvláštnímu právnímu režimu (např. § 13 a § 19b občanského zákoníku nebo § 12 a § 53 obchodního zákoníku).

Se zřetelem k účelu tohoto příspěvku se dále zaměříme jen na problematiku spojenou se škodami na majetku a otázky týkající se náhrady škody na zdraví a dalších nemajetkových újem ponecháme stranou.

ŠIRŠÍ SOUVISLOSTI

Zásada, že škůdce musí nahradit škodu, jakou způsobil poškozenému, je prastará. Ladí s dávným pravidlem, že pachatel musí vytrpět stejné zlo, jaké způsobil své oběti. Postupem doby bylo však toto hledisko modifikováno při odčiňování škod na životě nebo na zdraví, kdy je škůdce zavazován k náhradě v penězích.

Jednotný pojem povinnosti nahradit škodu způsobenou protiprávně i jednotný pojem náhrady škody jsou vynálezem právního vývoje v posledních staletích.

Římské právo rozeznávalo disparátní skutkové podstaty civilních deliktů opřené o různé důvody (*furtum*, *rapina*, *damnum iniuria datum*, *iniuria* aj.), z nichž poškozenému vznikala různá práva (vedle práva na náhradu vyměřovanou někdy násobkem skutečně způsobené škody také právo na pokutu či odvetu). Nejstarší bylo právo na odvetu (*talio*), jejíž účel však nebyl v reparaci, nýbrž v satisfakci a trestu. Rovněž středověk vymezoval dílčí zavazovací důvody formulací jednotlivých skutkových podstat i sankcí za ně obdobně, jak to dnes zná trestní právo.⁶⁾ Tyto přístupy byly před drahnou dobou překonány (např. přiznání práva poškozeného vůči škůdci na soukromou pokutu bylo vyloučeno už v pruskému zemském právu, jakož i prvními osnovami i výslednou podobou *Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch* - dále jen "ABGB"; samozřejmě také v *Code civil*)⁷⁾ a zaveden byl jednotný pojem náhrady škody; ve vztahu k platné právní úpravě není tedy třeba se těmito souvislostmi blíže zabývat.

Od konce XVIII. století se objevují, jak řečeno, jiné koncepční přístupy, byť byly co do metody diferencovány. Jeden z nich představuje řešení, s nímž přišel ABGB, který volí střední cestu mezi lakonickou úpravou francouzskou a dosti podrobnou německou. Co se týká obsahu náhrady škody, zvolil ABGB řešení v kontextu standardních evropských úprav vcelku ojedinělé: při poškození z lehké nedbalosti (*culpa levis*), jakož i v případech povinnosti škůdce nahradit nezaviněnou škodu, zavazuje k náhradě škody skutečné; vedle této hradí škůdce i ušlý zisk, zavinil-li škodu z hrubé nedbalosti (*culpa lata*) či ze zlého úmyslu (*dolus malus*). Výjimečně škůdce hradí též cenu zvláštní oblíbenosti, způsobil-li škodu trestným činem, ze svévole nebo zlomyslnosti.

Toto odstupňované pojetí má své filosofické zázemí: nevyhovuje však ani podstatě soukromého práva, ani střízlivému praktikismu moderní doby. Již čl. 283 všeobecného obchodního zákoníku z roku 1862, jakož i § 272 uherského obchodního zákoníku z roku 1875 se od této koncepce odchýlily a pro oblast obchodního práva zavedly zásadu plné náhrady skutečné škody i ušlého zisku.

Tradiční evropské zákoníky, pokud jde o škody na majetku, zavazují k náhradě skutečné škody i ušlého zisku (typickým příkladem je § 252 německého Bürgerliches Gesetzbuch - dále jen "BGB"). Právě v Německu došlo při přípravě BGB k silným doktrinárním střetům v řešení otázky, má-li být náhradová sankce odstupňována podle míry zavinění škůdce, anebo má-li být řešena jednotně. Nakonec se prosadila druhá alternativa s argumentem, že pro náhradu škody v soukromém právu má klíčový význam pojem škody, zatímco míra zavinění má být relevantní pro právo trestní. Poškozenému je totiž vcelku lhostejné, zda škůdce způsobil škodu z nedbalosti či úmyslně: rozhoduje, že mu vznikla škoda a že má zájem na její náhradě.⁸⁾ Německé řešení silně ovlivnilo také další evropské úpravy. Tento směr sleduje též aktuální vývoj v Rakousku, kde se navrhuje novela ustanovení ABGB o náhradě škody, podle níž má škůdce hradit jak skutečnou škodu, tak ušlý zisk bez zřetele k zavinění.

Stejnou zásadu přijalo sovětské právo. Občanské zákoníky Ruské sovětské federativní socialistické republiky z roku 1922 (čl. 117 a čl. 410) i z roku 1964 (čl. 219 a čl. 457) stanovily povinnost škůdce nahradit skutečnou škodu i ušlý zisk, ať již byla způsobena úmyslně či z nedbalosti.

VÝVOJ NAŠÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY

Uvedené pojetí mělo význam také pro československou kodifikaci z roku 1950, do níž bylo více méně důsledně promítnuto. Ustanovení § 354 tehdejšího občanského zákoníku určovalo, že se nahrazuje "nejen škoda skutečná, nýbrž i to, co poškozenému ušlo". Tato zásada ladí s většinou civilních kodexů kontinentálně-evropské provenience, byť se zákoník z ideologických příčin vyhnul pojmu "ušlý zisk".⁹⁾

Stávající občanský zákoník zvolil v roce 1964 úpravu zcela výjimečnou. Zásadu, dle které náleží poškozenému náhrada skutečné škody i ušlého zisku, zákoník opustil: opustil rovněž dvojici pojmů "skutečná škoda" a "ušlý zisk", nahradiv ji pojmovým párem škoda "skutečná" a "jiná".^{10), 11)}

Původní redakce občanského zákoníku a § 442 přiznala poškozenému zásadně jen náhradu skutečné škody (odst. 1). Tento přístup odpovídá spíše právnímu myšlení raného středověku.¹²⁾ Byl odůvodněn jednak zásadou formulovanou v témže ustanovení, že škoda se hradí uvedením do původního stavu, jednak argumentem, že socialistické občanské právo nepřipouští obohacení na úkor jiného, takže by obecné pravidlo o plné náhradě škody, které nebere zřetel na míru zavinění škůdce, vedlo k nežádoucím tvrdostem.¹³⁾ Proto § 442 odst. 2 umožnil soudu mimořádně přiznat poškozenému i náhradu plné škody, byla-li způsobena úmyslně a pokud by nepřiznání náhrady i jiné než skutečné škody odporovalo pravidlům socialistického soužití. Úmysl škůdce tedy nevedl automaticky ke vzniku práva na náhradu veškeré škody (jak tento případ řešil ještě § 1324 ABGB),

nýbrž záleželo na soudcovské úvaze, zda se právo poškozenému založí. Uvedený přístup byl jako nepřipadný kritizován. Poukazovalo se, že se odchyľuje i od standardu jiných států tehdejšího sovětského bloku a že vede "k neodůvodněnému zužování odpovědnosti škůdců na úkor nevinných poškozených, a tím ve svých důsledcích i k porušení principu rovného postavení účastníků".¹⁴⁾

Rozdíly v právních odvětvích po rozpadu jednotného civilního práva

Rozpad jednotného civilního práva v 60. letech XX. stol. u nás vedl k diferencovaným řešením obsahu náhrady škody v nově konstruovaných právních odvětvích.

Koncepce občanského zákoníku se odrazila v přístupech někdejšího hospodářského práva. Starší právní předpisy o hospodářských smlouvách (zákon č. 99/1950 Sb.) a o hospodářských vztazích mezi socialistickými organizacemi (zákon č. 69/1958 Sb.) respektovaly ještě občanský zákoník jako obecný základ. Zákon posledně uvedený, jakož i předchozí nařízení vlády č. [33/1955](#) Sb.¹⁵⁾ však už obsahovaly speciální úpravu o náhradě škody. Vrátily se ke koncepci § 1324 ABGB, takže držely zásadu náhrady skutečné škody; jen při škodě způsobené hrubou nedbalostí či úmyslně založily poškozenému také právo na náhradu ušlého zisku (současně bylo připuštěno, aby totéž právo založily i zvláštní právní předpisy). Když byl souběžně se stávajícím občanským zákoníkem přijat hospodářský zákoník, převzal zásadu náhrady skutečné škody i on (§ 147 odst. 1); jen zvláštní předpisy a později též sám hospodářský zákoník (zákon č. 138/1970 Sb.) přiznaly právo na náhradu plné škody v některých případech: zde však nerozhodovala jen míra zavinění - právo na ušlý zisk zakládalo hrubé porušení povinnosti - nýbrž i obor hospodářské činnosti: typicky šlo o zemědělství a lesnictví, kde právo na ušlý zisk vznikalo poškozenému bez zřetele na míru zavinění škůdce. Teprve novela hospodářského zákoníku č. 98/1988 Sb. zavedla pro tehdejší hospodářské právo obecné pravidlo o náhradě plné škody.

Zákoník práce z roku 1965 (č. 65/1965 Sb.) převzal po vzoru tehdejšího občanského práva dělení škody na "skutečnou" a "jinou" a držel se zpočátku zásady, že se hradí jen skutečná škoda, ať již povinnost k náhradě vzniká zaměstnanci (§ 179) nebo zaměstnavateli (§ 189). Původně mohl být zavázán k náhradě škody včetně ušlého zisku jen zaměstnanec, způsobil-li škodu úmyslně (odporovalo-li by nepřiznání práva na ušlý zisk pravidlům socialistického soužití), pozdější vývoj dospěl k modelu stupňujícímu obsah práva na náhradu škody v závislosti na míře zavinění: je-li škoda způsobena úmyslně, hradí škůdce skutečnou škodu i ušlý zisk. To je řešení převzaté i současným (novým) českým zákoníkem práce č. 262/2006 Sb. (§ 257, § 268), byť jeho § 268 mluví namísto ušlého zisku o "jiné" škodě. Naproti tomu nový slovenský zákoník práce č. 311/2001 Z. z. je, zdá se, v daném směru více ve vleku myšlenkových schémat pracovněprávní kodifikace z roku 1965. Jeho § 186 stojí sice na téže zásadě, jakou sleduje § 257 českého kodexu (nebyla-li škoda způsobena úmyslně, hradí se jen škoda skutečná), ale u úmyslně způsobených škod váže vznik práva na náhradu ušlého zisku na podmínku, že by její neuhrazení odporovalo dobrým mravům. Jde-li o náhradu škody zaměstnavatelem zaměstnanci, je obsah náhrady překvapivě omezen jen na škodu skutečnou (§ 217).

Jedinou kodifikací, která u nás ve své době zachovala standard plné náhrady přímé škody, tak byl zákoník mezinárodního obchodu (zákon č. 101/1963 Sb.), který v § 254 stanovil, že se hradí skutečná škoda i ušlý zisk. Tento standard převzal obchodní zákoník, jehož obligační úprava vznikala pod výrazným vlivem zákoníku mezinárodního obchodu, a v důsledku novely č. 509/1991 Sb. rovněž občanský zákoník v platném znění.

ZÁKONNÁ ÚPRAVA OBSAHU NÁHRADY ŠKODY

Jak občanský (§ 442), tak obchodní (§ 379) zákoník stojí na zásadě plné náhrady majetkových škod. Škůdce tedy hradí poškozenému skutečnou škodu i ušlý zisk. Výše bylo poukázáno, jak složitě a s

jakými peripetemi se naše soukromé právo k naplnění této zásady dopracovalo. Český i slovenský zákoník práce, jak řečeno, se přidržují koncepce, že náhrada ušlého zisku nastupuje - pokud vůbec - jen jako výjimka z pravidla.

Jsou případy, kdy bude přesné odlišení skutečné škody a ušlého zisku možné jen s obtížemi, pokud vůbec.16) Rozlišení obojího má pro občanské a obchodní právo především teoretický význam. Pokud jde o škodu na věci, představuje jisté vodítko § 443.17) Z praktického hlediska má relevanci, že se hradí škoda plná. Rozhoduje tedy, že poškozenému vznikla škoda - co z ní připadá na skutečnou škodu a co na ušlý zisk, je podružné. Jiný přístup vyžaduje pracovní právo, kde je nutné obojí zřetelně odlišit.

Jak skutečná škoda, tak ušlý zisk reprezentují samostatné kategorie, takže se lze náhrady jednoho i druhého domáhat samostatně. Vznik práva na náhradu skutečné škody není podmíněn vznikem práva na úhradu ušlého zisku a vice versa. Nelze tedy dovozovat, že náhrady ušlého zisku se může domáhat jen ten, komu vznikla i skutečná škoda.18)

Pokud jde o občanské právo, vyžaduje upřesnění jinak v zásadě správné stanovisko, že "ustanovení § 442 je kogentní povahy, takže strany nemohou rozsah náhrady škody rozšiřovat ani omezit".19) Strany se sice nemohou např. dohodnout, že škůdce nahradí poškozenému jen skutečnou škodu, ale nikoli ušlý zisk, zákaz se však týká ujednání učiněných ještě před vznikem práva na náhradu škody (§ 574 odst. 2). Pokud již poškozenému vzniklo takové právo, je dohoda o omezení obsahu práva na náhradu škody přípustná. Stejně tak nelze stíhat neplatností ujednání, ať již se jej dosáhne předem či následně, podle něhož se dlužník zaváže uhradit věřiteli nejen skutečnou škodu a ušlý zisk, ale i jiné škody (např. nepřímou škodu nebo cenu zvláštní obliby). Subjektivní práva takto založená nebudou ovšem co do základu opřena o § 442 odst. 1 občanského zákoníku, ale o konsens stran. V těchto případech tedy např. právo na náhradu nepřímé škody nevznikne ex lege, nýbrž ex contractu.

Pokud jde o obchodní právo, sílí v nauce názory, že je namístě vyjít z dispozitivní povahy § 379 a připustit, že strany si mohou již předem ujednat, že obsah náhrady škody bude proti zákonné úpravě modifikován např. tak, že škůdce bude zavázán - dojde-li ke vzniku škody - jen k náhradě skutečné škody, anebo že bude naopak povinen hradit i nepředvídatelnou škodu apod. Této otázce se budeme podrobněji věnovat dále v souvislosti s rozsahem náhrady škody.

SKUTEČNÁ ŠKODA

Kdo je povinen nahradit škodu, hradí především "skutečnou škodu", označovanou někdy také jako škoda efektivní, reálná nebo pozitivní (damnum emergens). Zákon nedefinuje, co je škoda, ani co je skutečná škoda.20)

Běžné definice skutečné škody hledají klíčové hledisko ve zmenšení majetku poškozeného.21) Touto cestou se vydala i judikatura, která ji sleduje konstantně od šedesátých let. Již R III/67 (tr., str. 51) a po jeho vzoru 55/71 (civ., str. 340 an.) vzaly za základ vymezení, že "skutečnou škodou se rozumí újma spočívající ve zmenšení majetkového stavu poškozeného a reprezentující majetkové hodnoty, které by bylo nutno vynaložit, aby došlo k uvedení věci do původního stavu", navazující tak na stanovisko doktríny.22)

Význam výrazu "majetkový stav" byl vykládán až do přijetí novely č. 509/1991 Sb. různě: judikatura se po svém vypořádávala se zásadou tehdejšího znění § 442 odst. 1, podle něhož se pravidelně hradila jen skutečná škoda. Ideologickým přístupům doby odpovídala favorizace majetku v socialistickém vlastnictví: pokud byl poškozen hydrant státní vodohospodářské správy, přiznal jí soud vzhledem k úniku vody do kanalizace jako náhradu skutečné škody i náhradu za ztrátu na

vodném,²³) naproti tomu způsobila-li strojní a traktorová stanice nevhodným postřikem usmrcení včel soukromého chovatele, byla ztráta na medovém výnosu z kategorie skutečné škody vyloučena (R 61/70), třebaže v obou uvedených případech šlo o ušlý zisk.

Pokud jde o majetkové škody, přiklonily se teorie i judikatura k pojetí, že škůdce lze zavázat k náhradě škody na věci (R 3/74). Odtud se odvíjí stanovisko, že pozitivní škoda vzniká na aktivních majetkových hodnotách a že zatížení jmění poškozeného pohledávkou není škodou, neboť škoda na majetku poškozeného vznikne až zaplacením pohledávky, nikoli již jejím vznikem (R 14/05).

Tento přístup pojem škody zužuje: nepřihlíží, že se již vznikem pohledávky zvětšují pasiva poškozeného a zmenšuje se hodnota jeho čistého jmění. Výsledkem je řešení, které ztěžuje postavení poškozeného, neboť je nucen nejprve plnit ze svého, k čemu by nebyl - nebýt škodné události - jinak povinen, a teprve poté se domáhat na škůdci náhrady toho, co plnil z příčin na straně škůdce, nehledě již k tomu, že poškozeného lze takto vmanévrovat až do úpadku. Výklad jde ale rovněž k tíži škůdce - není-li poškozený s to pohledávku hned vyrovnat, narůstá její objem o příslušenství. Chráněn není ani věřitel pohledávky: je-li poškozený insolventní a škůdce solventní, nedomůže se naplnění svého práva. Pojetí, podle něhož je skutečnou škodou jen zmenšení majetkových aktiv poškozeného (nikoli už zvětšení jeho pasiv) odpovídá ideologii primitivního materialismu, v jehož duchu byl občanský zákoník vystaven na počátku šedesátých let XX. století, méně již hledisku, že zákon má přispívat k ochraně soukromých práv (§ 1 odst. 1 občanského zákoníku).

Leč zákon nevyklučuje ani opačný výklad: právě tím, že pojem škody blíže nevymezuje,²⁴) otvírá vědě i soudní praxi cestu, aby kontury pojmu škody v právním smyslu blíže specifikovaly. Inspirativní je přístup předválečného Nejvyššího soudu,²⁵) který situaci, kdy banka neprávem rozšířila směnečný dluh poškozeného, kvalifikoval jako škodu a zavázal banku zaplatit dluh buď poškozenému, anebo jeho věřiteli, anebo poškozeného jinak od dluhu osvobodit. Banka ve sporu s poškozeným v dovolání namítala, že žalobce by se na ní mohl domáhat náhrady škody jen kdyby peníze, ke kterým byl ve směnečném sporu právoplatně odsouzen, také zaplatil, neboť pak by teprve utrpěl újmu na majetku a mohlo by se mluvit o škodě. Soud reagoval stanoviskem, že škodou není jen zmenšení aktiv, nýbrž i rozmnožení pasiv: "Počinem žalované vzešel žalobci dluh stanovený právoplatným rozsudkem, k jehož vydobytí byla také již vedena exekuce, a jímž byla zejména zatížena také polovice jeho reality, takže žalobce již nyní utrpěl majetkovou újmu. Jestliže se nyní domáhá, by žalovaná uvedla vše v předešlý stav odklizením jeho dluhu ..., jest nárok jeho v zákoně plně odůvodněn."

Je třeba akcentovat stanovisko, že umožňuje-li zákonné ustanovení formálně rozličné interpretace, je namísto volit tu, která je ústavně konformní, a ustanovení má být ústavně konformním způsobem aplikováno.²⁶) Lze mít za to, že právní názor, podle něhož za situace, kdy škůdce zavede protiprávně příčinu vzniku pohledávky poškozeného vůči třetí osobě, nevzniká škoda poškozenému již vznikem pohledávky, ale až jejím zaplacením, nekonvenuje čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť bez spravedlivého důvodu poskytuje vyšší ochranu majetku škůdce než majetku poškozeného.

Skutečnou škodou se podle ustálených názorů teorie a praxe rozumí zmenšení majetkového stavu poškozeného škodlivou skutečností. Velikost skutečné škody vyjadřuje:

- a) peněžní vyvážení tohoto zmenšení,²⁷) případně majetkové hodnoty nutné pro uvedení toho, co bylo poškozeno, do původního stavu,
- b) náklady účelně vynaložené k odvrácení škody,
- c) náklady účelně vynaložené v důvodném očekávání, že se druhá strana zachová podle práva,

d) náklady účelně vynaložené k vyvážení majetkových důsledků toho, že uvedení do původního stavu nebylo provedeno.

Účelnost nákladů vynaložených podle a), b), c) se posuzuje se zřetelem ke konkrétní situaci, v níž se poškozený ocitl, a k individuálním okolnostem případu. V minulosti bylo rozhodnuto, že spropitné, které poškozený dával zdravotnickému personálu při svém léčení, nepředstavuje škodu, kterou je škůdce povinen hradit (R 56/52). Toto hledisko lze jako zásadu držet i nadále, lze z ní však pro zvlášť odůvodněné případy připustit výjimky.

Kazuistika odrážející se v judikatuře spatřuje skutečnou škodu vedle běžných případů zničení, ztráty, poškození či zmenšení majetku např. i ve ztrátě podzemní vody nebo snížení vydatnosti jejího zdroje či ve zhoršení jakosti vody (R 2/87), snížení hodnoty vinice způsobené poprašováním sousedních pozemků nevhodným hnojivem (S IV, str. 628), ve zmenšení dosavadní výdělečné činnosti a dosavadního výdělku (Váž. 9353) či vůbec schopnosti pracovat (R 90/56), ve zvýšených nákladech vynaložených na dosažení pracovního výsledku, např. vyplacením přesčasových příplatků zaměstnancům (R 22/79), v hodnotě spotřebovaných pohonných hmot při neoprávněném užití cizího vozidla (R 27/77), ve zvýšených nákladech vynaložených na nájem automobilu v důsledku poškození vlastního automobilu (7/92), v nákladech spojených s provozem zemědělského podniku vznikajících nezletilému pro jeho neschopnost obstarat obdělávání pozemků vlastními silami, usmrtil-li škůdce jeho otce, který tyto práce dosud obstaral sám (R 209/50), ve ztrátě zákazníků (Váž. 10 153 a 11 033) nebo v zatížení zboží dodaného s prodlením vyšším clem oproti clu platnému v den, kdy mělo být plněno (Váž. 13 727).

Z toho tedy plyne, že skutečnou škodou není jen škoda na věci, nýbrž i škoda na majetkových právech a jiných hodnotách (např. došlo-li k jejich promlčení či ztrátě pro nečinnost toho, kdo měl povinnost starat se o jejich udržení).

UŠLÝ ZISK

Jediné ustanovení občanského zákoníku výslovně zmiňující pojem ušlého zisku (*lucrum cessans*) je § 442 odst. 1. Jinak je ušlý zisk zahrnut do pojmu škody (srov. § 16, § 42, § 127 odst. 3, § 131 odst. 1, § 510, § 519, § 577 odst. 1, § 617 aj.), neboť zde tvoří skutečná škoda i ušlý zisk. Z obdobných důvodů užívá i obchodní zákoník pojem "ušlý zisk" jen zřídka (§ 379, § 381, § 440).

Na rozdíl od obchodního zákoníku (§ 379) a českého (§ 257) i slovenského (§ 186) zákoníku práce občanský zákoník ušlý zisk blíže charakterizuje jako "to, co poškozenému ušlo". Výměr je převzat z § 354 občanského zákoníku z roku 1950. ABGB je v § 1293 přesnější: spojuje ušlý zisk s tím, co poškozený "může očekávat při pravidelném běhu věci". Takto se také pojem ušlého zisku ustáleně vykládá, neboť se jím rozumí absence takového rozmnožení majetku, jakého by se docílilo, pokud by se nebyla vyskytla škodná událost jako překážka, a jež bylo možné důvodně (doložitelným způsobem) očekávat se zřetelem k obvyklému běhu událostí. Nebere se tedy v úvahu planá naděje, ale naděje odůvodněná, či, jak píše Švestka, "vysoká pravděpodobnost" že by zisku - nebýt škodné události - bylo dosaženo.28), 29)

Na poškozeném tedy je, aby prokázal, že mu zisk ušel, a v jaké výši. Důkaz o existenci ušlého zisku musí být jednoznačný, nelze jej opřít o spekulativní úvahu. Odcizí-li někdo peníze muži jdoucím do kasina, nemůže se poškozený domáhat náhrady ušlého zisku s argumentem, že mít hotovost, vyhrál by v ruletě. Předválečná judikatura dospěla k závěru, že usmrcení dítěte nezakládá právo rodičů na ušlý zisk rovnající se podpoře, již by dítě v dospělosti ze svého výdělku rodičům snad poskytovalo.30)

Podle závěrů judikatury "musí být zjištěna pravděpodobná výše ušlého zisku blížící se podle běžného

uvažování jistotě".³¹⁾ Názor je to logický, odpovídající smyslu zákona. Sleduje rovněž ideu § 6 občanského soudního řádu, dle něhož musejí být sporné skutečnosti zjištěny spolehlivě. Z pohledu hmotného práva vystupují do popředí dvě zásady, jimž musí být vyhověno: poškozenému se musí dostat plné náhrady škody včetně ušlého zisku, ale poškozený se nemůže bezdůvodně obohatit na úkor škůdce. S tím jsou spojeny praktické obtíže se snesením důkazu o existenci a výši ušlého zisku. Jistě lze s využitím hlediska praktické jistoty³²⁾ vyloučit pochybnosti teoretického rázu, opřené o spekulativní konstrukce, malou pravděpodobnost, příklady vyskytující se jen ojediněle atd. Leč i tak se poškozený může nejednou ocitnout v důkazních nesnázích.

To může iniciovat myšlenku zrušit právo na náhradu ušlého zisku jako "nepraktické" - v podstatě s tímž odůvodněním, jaké se objevilo v literatuře hospodářského práva na počátku šedesátých let XX. století.³³⁾ Nebylo by to poprvé, kdy argument "problémů s dokazováním" vedl k nedomyšleným zásahům do našeho soukromého práva nebo k pokusům o ně. Vhodnější řešení důkazních obtíží umožňuje konstrukce "konkrétního a abstraktního" ušlého zisku, jakou našlo obchodní právo (viz dále).

Z kazuistiky v judikatuře lze uvést takové případy ušlého zisku jako jsou: ztráta výdělku provozem nákladního automobilu, který škůdce po poškození ani včas neopravil, ani poškozenému nedal peníze potřebné na opravu (Váž. 7820), újma na zisku ze zakázky při použití podnikového auta řidičem při černé jízdě, nebo při prodeji podnikového zboží (služeb) zaměstnancem ve vlastní režii [R III/67 (tr.)], ušlý medový výnos při úhynu včel (R 61/70), náhrada úrody podle čistého hektarového výnosu, pokud byl ječmen protiprávně vyorán,³⁴⁾ ztráta předpokládaného zisku vzniklá v důsledku uzavření prodejny pro škodnou událost (R 22/79), únik provize ze sjednání obchodu, byla-li obchodní schůzka zmeškána pro škodnou událost³⁵⁾ nebo ztráta dědictví pro neplatnost závěti.³⁶⁾

Stanovisko Nejvyššího soudu ČR,³⁷⁾ podle něhož je ušlým ziskem ztráta vzniklá promlčením pohledávky v důsledku neuplatnění práva advokátem poškozeného včas, byť je v literatuře zatím souhlasně komentováno,³⁸⁾ správné není. Odráží se v něm zúžené a nesprávné chápání skutečné škody jako škody na věci. Přehlíží se, že v majetku poškozeného je již pohledávka jako majetkové právo (§ 118 odst. 1) a že jejím znehodnocením dochází - ve shodě s judikaturou ustálenou od šedesátých let XX. století [srov. R III/67 (tr.), R 55/71 a četná další] - ke zmenšení majetkového stavu poškozeného, tudíž ke škodě pozitivní, skutečné. Odpovídá pojmu skutečné škody, že ji představuje zmenšení majetkového stavu projevující se v tomto případě v nedobytnosti pohledávky.

Je třeba upozornit na speciální úpravy, které uplatnění práva na náhradu ušlého zisku vylučují. V obchodním právu jde o § 440 odst. 1 obchodního zákoníku. Uplatní-li kupující v souvislosti s vadou zboží právo na slevu z kupní ceny, není oprávněn požadovat náhradu zisku ušlého v důsledku nedostatku vlastnosti zboží, na něž se sleva vztahuje. O pracovněprávní úpravě, která právo na ušlý zisk výrazně omezuje, byla již řeč výše.

Nepřímá škoda

Náhradou škody ve smyslu § 442 odst. 1 se podle ustálených názorů, které kdysi ovlivnila koncepce Code civil³⁹⁾ a ABGB, rozumí náhrada "přímé škody". Je tedy namístě vytknout rozdíl mezi touto škodou, jež se podle citovaného ustanovení hradí, a "nepřímou škodou", náhradě zásadně nepodléhající. Občanský zákoník však v tomto směru postrádá jasné vodítko: nestanoví, že se nepřímá (označovaná někdy také jako vzdálenější) škoda nehradí,⁴⁰⁾ ani mezi přímou a nepřímou škodou - obdobně jako obchodní zákoník a zákoník práce - výslovně nerozlišuje. To je patrně důsledek přístupů někdejší marxistické civilistiky, která kategorii nepřímé škody odmítla jako buržoazní a idealistickou.

Nepřímou škodou se zpravidla rozumí majetková újma vzniklá třetí osobě proto, že poškozeného zasáhla škodná událost, a v důsledku vztahu této osoby k poškozenému (obdobně R 55/71). Sem spadají různé případy, zpravidla spojené se zákonnou či smluvenou povinností třetí osoby někomu - zpravidla poškozenému - plnit v důsledku přímé škody, může se však jednat též o újmy vzniklé třetí osobě z jiných důvodů (různá fakultativní plnění, také plnění z ochoty nebo z mravní povinnosti vůči poškozenému).

Poraní-li škůdce člověka a způsobí-li mu tím vážné zdravotní následky, vzniká tím raněnému újma, za niž mu škůdce bude povinen hradit za zákonných předpokladů bolestné, snížení společenského uplatnění, náhradu ztráty na výdělku či na důchodu nebo náklady spojené s léčením. Tím se odčिňuje "přímá škoda". Současně však vzniká v důsledku téže události nemocnici, zdravotní pojišťovně, státu při placení invalidního důchodu poškozenému a byl-li poškozený smluvně pojištěn pro případ tělesného poškození, pak i pojišťovně "nepřímá škoda". Nepřímá škoda může vzniknout i manželovi poškozeného, případně jeho dětem nebo i dalším příbuzným vzhledem k existenci vyživovací povinnosti podle zákona o rodině. Blízkým poškozeného může vzniknout nepřímá škoda např. přerušením jejich výdělečné činnosti, zůstanou-li s poškozeným, aby ho mohli ošetřovat. Jestliže byl poškozený zaměstnán, může nepřímá škoda vzniknout i jeho zaměstnavateli. Tyto a podobné újmy (nepřímé škody) není škůdce povinen podle občanského zákoníku hradit, ledaže mu takovou povinnost uloží zvláštní zákonné ustanovení. Typické případy, kdy se škůdci ukládá povinnost hradit nepřímou škodu, upravil občanský zákoník v § 444 odst. 3, § 448 a § 449 odst. 3 (slovenský občanský zákoník také v § 813 a § 827) nebo např. náš zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě.

Někdy se jako nepřímá škoda označuje i případ škody vzniklé proto, že se ke škodné události náhodně či z podnětu jiných přídružích další okolnosti jako příčina vzniku další škody. Sem spadají případy, kdy obchodník prodá nezletilému - jehož rozumové a volní schopnosti tomu neodpovídají - jed, hořlavinu, výbušninu nebo jinou věc nebezpečných vlastností, a nezletilý s věcí naloží tak, že vznikne škoda jemu nebo osobě třetí (R 33/64). Stejně názorný je příklad dívky, která po znásilnění spáchá sebevraždu, a tím je její otec připraven o podporu, kterou mu poskytovala prací i penězi. Do téže kategorie spadá situace, kdy vlastník ponechá zvíře bez dozoru na veřejném prostranství a další osoba se chce zvířete ujmout nebo je opatřit a přitom jí vznikne škoda.

Podobné případy ve skutečnosti nepředstavují nepřímou škodu v právním slova smyslu: pro jejich řešení nemá význam rozlišení mezi přímou a nepřímou škodou, nýbrž jejich posouzení z hlediska existence či neexistence příčinné souvislosti mezi škodnou událostí a škodou. Pokud jde o obecnou úpravu povinnosti hradit škodu (§ 420 občanského zákoníku, § 373 a § 757 obchodního zákoníku), nabízí se ke zvážení teorie adekvátní příčinnosti, při které je podstatné, co je ještě zaviněním škůdce kryto. Tím se toto pojetí nepřímé škody překrývá s pojmovým vymezením škody předvídatelné a nepředvídatelné.

Nepředvídatelná škoda

Občanský zákoník ani zákoník práce nerozlišují výslovně mezi škodami předvídatelnými a nepředvídatelnými. Takové rozlišení zná obchodní zákoník, který v § 379 formuluje zásadu, že se nehradí "škoda, jež převyšuje škodu, kterou v době vzniku závazkového vztahu povinná strana jako možný důsledek porušení své povinnosti předvíдалa nebo kterou bylo možno předvídat s přihlédnutím ke skutečnostem, jež v uvedené době povinná strana znala nebo měla znát při obvyklé péči". Jde o kazuistické rozvedení pravidla § 254 odst. 2 zákoníku mezinárodního obchodu, že se nehradí "škoda, kterou osoba, jež nesplnila závazek, při vzniku závazku nemohla předvídat jako obvyklý následek takového nesplnění" (obdobně stanovoval i § 147 odst. 1 hospodářského zákoníku).

Mlčení občanského zákoníku o nepředvídatelných škodách může vyvolávat pochybnosti o obsahu

povinnosti škůdce k náhradě. Vzor obchodního zákoníku může vést k tendencím vůbec vylučovat škůdcovu povinnost hradit je i v občanském právu. Náznaky takového trendu se již v literatuře objevují.⁴¹⁾ Naproti tomu se v literatuře obchodního práva dočteme stanoviska,⁴²⁾ že náhrada nepředvídatelné škody je vyloučena jen při kontraktní, ale nikoliv při deliktní odpovědnosti.⁴³⁾

Pokud jde o občanské právo, je namístě vzít za základ následující kritéria:

- Jde-li o obecnou odpovědnost (§ 420 odst. 1), vyžaduje se k jejímu vzniku škůdcovo zavinění, tedy alespoň nevědomá nedbalost, tj. stav, kdy škůdce nevěděl, že porušením právní povinnosti může vyvolat škodlivý následek, ale vědět to měl a mohl. Prokáže-li škůdce, že nevěděl, a ani nemohl vědět o možnosti škodlivého následku - jinak řečeno, že jej nemohl ani předvídat - vyváže se z povinnosti k náhradě nepředvídatelné škody. Je tu tedy závislost na uplatnění a úspěšnosti škůdcovy námitky, že škodu nezavinil (v jaké míře unese důkazní břemeno).

- Jde-li o kvalifikované skutkové podstaty, pro něž se vyžaduje škůdcův úmysl (§ 423 i. f., § 424), nemá hledisko předvídatelnosti škody místo, protože podle zákonných skutkových podstat není úmysl vztažen ke způsobení škody, nýbrž k přivedení určité osoby do stavu uvedeného v § 423 či k porušení dobrých mravů (§ 424).

Hledisko předvídatelnosti škody nemá místo v případech, kdy povinnost k náhradě vzniká bez zřetele na zavinění. Pro tyto případy zákon stanovil jiné korekce.⁴⁴⁾

Veškerá škoda

Pojem "veškeré škody" užil jako zákonný termín § 727 obchodního zákoníku při úpravě slibu odškodnění. Stanoví, že slibující je povinen nahradit náklady a veškerou škodu, které příjemci slibu vzniknou v souvislosti s jednáním, o něž slibující požádal. Literatura obchodního práva poukazuje, že analogicky je třeba použít zákonná ustanovení o obsahu náhrady škody, avšak jen, neujednaly strany něco jiného.⁴⁵⁾ S tímto závěrem je třeba se ztotožnit.

Mimo rámec této specifické úpravy se veškerou škodou zpravidla rozumí souhrnné označení skutečné škody a ušlého zisku. Pak jde v podstatě o pleonasmus, neboť k označení téhož stačí výraz "škoda".

Poznámky:

1) Tento příspěvek byl přednesen 5. října 2006 na 12. slovenských dnech obchodního práva pořádaných v Bratislavě Slovenskou advokátní komorou. Vzhledem k příznivému ohlasu, jehož se příspěvku dostalo, jej po určitých úpravách předkládám k posouzení také českým čtenářům.

2) Ovečková, O. a kol., Obchodný zákonník. Komentár. Zväzok 2. 1. vydání. Bratislava: Iura edition, 2005, str. 169.

3) Švestka, J. in Knapp, V., Luby, Š. a kol., Československé občanské právo. Svazek II. 2. vydání. Praha: Orbis, 1974, str. 395; Dulak, A. in Lazár, J. a kol. Základy občianskeho hmotného práva. 2. svazek. 2. vydání. Bratislava: Iura edition, 2004, str. 277.

4) Založené pojetím v § 1293 ABGB, který jako škodu chápal mj. i každou újmu, která byla někomu učiněna "na osobě". Odtud pojetí, že poškození zdraví nebo usmrcení člověka je škodou.

5) Srovnej Švestka, J. in Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné, Svazek

2. 4. vydání. Praha: ASPI, 2006, str. 441.

6) Např. Coing, H. *Europäisches Privatrecht. Bd. I. Älteres Gemeines Recht. 1500 bis 1800.* München: C. H. Beck, 1985, str. 504 an.; Luby, Š., *Dejiny súkromného práva na Slovensku. 2. vydání.* Bratislava: Iura edition, 2002, str. 499.

7) Výstižně píše Š. Luby in *Prevenca a zodpovednosť v občianskom práve. II. 1. vydání.* Bratislava: SAV, 1958, str. 430, že Code civil "zřetelně vychází z jedné ze základních právních zásad mladé buržoazie, že delikt vyvolává dva druhy žalob: veřejnou žalobu vykonávanou společností, směřující k potrestání, a civilní žalobu vykonávanou jednotlivcem, směřující k nápravě způsobené újmy. I funkce obou sankcí se zřetelně odlišují: o trestu se hovoří, že má způsobit ránu, o náhradě škody, že má způsobenou ránu zahojit."

8) Již Randa, A., v práci *O závazcích k náhradě škody z činů nedovolených pak o úrocích dle rakouského práva občanského. 3. vydání.* Praha: nákl. vl., 1879, str. 26, na adresu rakouského občanského kodexu uvádí, že patrně pochybil tím, že "objem náhrady činí závislým na stupni viny, kdežto by dle pravého náhledu pokaždé úplné interesse nahrazeno býti mělo, kdykoliv povinnost k náhradě škody nastala." V práci *O závazcích k náhradě škody dle rakouského práva občanského s ohledem na cizozemské zákonodárství. 7. vydání.* Praha: J. Otto, 1912, str. 103, poznamenává Randa pod č. 145: "V době novější ujal se sice směr na domnělé slušnosti se zakládající, jenž objem náhrady v soulad chce uvést se stupněm viny škůdce ... však neodporuje to často též slušnosti, že škodu (třeba jen částečně) nésti má poškozený, jenž žádné viny nemá?"

9) Přesto bylo zdůrazňováno, že "tím, co poškozenému ušlo, není v naší společnosti ušlý kapitalistický zisk (lucrum cessans buržoazního občanského práva), nýbrž újma, vzniklá tím, že poškozený následkem škodné události nemohl svou práci rozmnožit svůj majetek tak, jako kdyby ke škodné události nebylo došlo." Knapp, V. a kol., *Učebnice občanského a rodinného práva. Svazek II. 2. vydání.* Praha: Orbis, 1955, str. 299-300. Později se termín "ušlý zisk" nahrazoval eufemismy jako "ušlý majetkový prospěch" nebo "majetkový přírůstek".

10) Zamýšlelo se, aby jinou škodou nebyl rozuměn jen ušlý zisk, ale i náklady vznikající poškozenému při odvracení následků škůdce deliktu. Tak Kratochvíl, Z. a kol., v práci *Nové občanské právo. 1. vydání.* Praha: Orbis, 1965, str. 597, uvádí, že při zničení těžko nahraditelné součástky zemědělského stroje znemožňujícího družstvu pokračovat v zemědělských pracích, představuje skutečnou škodu hodnota zničené součástky, další (jinou) škodu pak náklady na stravování a odměny brigádníků, s jejichž pomocí musely být práce dokončeny. Judikatura se však postupně propracovala k tomu, že jinou škodou rozuměla ušlý zisk. Podrobný přehled podávají Orlický, R., Švestka, J., Jehlička, O. in Češka, Z. a kol., *Občanský zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání.* Praha: Panorama, 1987. str. 475 a 538-539. Bližší zkoumání těchto přístupů má význam historickoprávní, ale pro platnou úpravu aktuální není, proto se jimi blíže nezabýváme.

11) Ještě dnes mluví o "jiné škodě" § 268 odst. 1 zákoníku práce. Vzhledem k tomu, že § 257 odst. 1 a 3 zákoníku práce rozlišuje skutečnou škodu a ušlý zisk, zatímco § 268 odst. 1 zákoníku práce skutečnou a jinou škodu, otvírá se cesta tendencím chápat tuto jinou škodu jinak než jen jako ušlý zisk.

12) Rauscher, R., *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě. 1. vydání.* Bratislava: nákl. vl., 1934, str. 110.

13) Kratochvíl, Z. a kol., dílo cit. v pozn. 10, str. 596 an.

- 14) Švestka, J. in Knapp, V., Luby, Š. a kol., Československé občanské právo. Svazek I. 1. vydání. Praha: Orbis, 1965, str. 405; obdobně Knappová, M., Efektivnost občanského práva. AUC Iuridica, 1986, 3-4, str. 264.
- 15) K tomu blíže Wenig-Malovský, A., Několik studií o hospodářských smlouvách. Socialistická zákonnost, IV, 1956, str. 511 an.
- 16) Srovnej Sedláček, J. in Rouček, F., Sedláček, J. a kol., Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl V. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1937, str. 673: "Přesné odlišení pozitivní škody a ušlého zisku není možné ..., obzvláště tam, kde jde o hodnoty nepřímé, jako při skladu zboží, nebo kde hodnota věci jest dána výtěžnou činností." Předválečný Nejvyšší soud přiznal sedlákovi, který byl poškozen tak, že zemědělské práce nemohl vykonávat sám a musel si zjednat čeledína, jako náhradu ušlého zisku 12,50 Kč denně jako náhradu vyššího opotřebení povozů a strojů s odůvodněním, že čeledín neuvádá takovou pozornost a šetrnost, jakou ke svým věcem užívá vlastník. Dnes bychom se v takovém případě spíše klonili k závěru, že jde o skutečnou škodu. Také někdejší rozhodnutí hospodářské arbitráže, podle něhož je ušlým ziskem náhrada zaplacená provozovatelem divadla zájemcům o představení, jež byla znemožněna nevytápěním sálu, při vrácení vstupenek, vyvolává pochybnost, neboť jde zjevně o případ skutečné škody (ušlý zisk představuje, co by provozovatel divadla utržil na vstupenkách dosud neprodaných). Srovnej Hospodářské právo, IV, 1970, č. 6, str. 442.
- 17) Při zničení starožitné věci, již poškozený koupil za 50 Kč, nabízí ji k prodeji za 250 Kč a jejíž obvyklá (obecná) cena je 200 Kč, je skutečná škoda 200 Kč. Ušlý zisk nemusí být 50 Kč, neboť je nutné vyšetřit, za jakou cenu je věc za normálních okolností vůbec prodejná. Prodává-li se věc pomocí starožitníka, je nutné vzít v úvahu výši jeho provize, která tvoří jeho ušlý zisk (jeho škodu), nikoli škodu toho, kdo věc nabízí k prodeji.
- 18) Tak správně Nejvyšší soud ČR v rozsudku z 31. ledna 1996, sp. zn. II Odon 15/96 (Právní rozhledy, IV, 1996, str. 169 an.).
- 19) Švestka, J. v díle cit. v pozn. 3, str. 438.
- 20) ABGB pojímá škodu (skutečnou) jako "každou újmu, která byla způsobena někomu na jmění, právech anebo na jeho osobě" (§ 1293). Dlužno poznamenat, že "jměním" rozuměla tradiční nauka totéž, co se dnes označuje jako "majetek" a naopak "majetkem" totéž, co dnes "jmění". Současná doktrína chápe, zjednodušeně řečeno, "majetek" jako soubor aktiv náležejících určité osobě, zatímco "jmění" chápe jako soubor aktiv a pasiv.
- 21) Tak Korecká, V. in Fiala, J. a kol., Občanské právo hmotné. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2002, str. 354, kvalifikuje skutečnou škodu jako "zmenšení majetku poškozeného"; podobně Švestka, J. v díle cit. v pozn. 3 výše, str. 438, jako "zničení, ztrátu, zmenšení, snížení či jiného znehodnocení již existujícího majetku poškozeného".
- 22) Srovnej Knapp, V. a kol., Učebnice občanského a rodinného práva. Svazek II. 1. vydání. Praha: Orbis, 1954, str. 294.
- 23) Srov. Orlický, R., Švestka, J., Jehlička, O. v díle cit. v pozn. 10, str. 538.
- 24) O škodě na majetku se zmiňuje jen § 415, jehož skutková podstata je ostatně výjimečné povahy.

25) Srovnej Váž. 6893 z roku 1927.

26) Sronej např. nálezy Ústavního soudu ČR nál. 21, sv. 5 (Pl. ÚS 48/95), nál. 98, sv. 6 (Pl. ÚS 5/96) a nál. 138, sv. 6 (III. ÚS 189/95) a četné další.

27) Z toho plyne, že při poškození věci je škodou její znehodnocení - poškozený tudíž může žádat náhradu za znehodnocení ihned, jakmile k němu došlo: nikoli tedy snad až poté, co poškozený na vlastní náklad zařídí opravu věci.

28) Tak ve starší literatuře např. Sedláček, J., *Obligační právo* III. 1. vydání. Brno: Právník, 1929, str. 33; Krčmář, J., *Právo občanské*. III. *Právo obliagační*. 1. vydání. Praha: Všeherd, 1929, 287; v novější literatuře Švestka, J. v díle cit. v pozn. 3, str. 395, str. 439; Bejček, J., *Obchodní závazky (Obecná úprava a kupní smlouva)*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1994, str. 236-237; Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 3. díl. 2. vydání. Praha: Linde, 1998, str. 444; Dulak, A. v díle cit. v pozn. 3, str. 266; a četní další. Srov. též R III/67 (tr.) a R 55/71.

29) V roce 1933 rozhodl Nejvyšší soud na podkladě § 1293 ABGB, že ač byl z majetku poškozeného vylákán los určitého čísla, na nějž byla později tažena hlavní výhra 150 000 Kč, nemá poškozený právo na náhradu této částky, neboť nejde o ušlý zisk, když "výhra na los jest okolností naprosto nejistou, mimořádnou a nahodilou, kterou nelze očekávat podle obyčejného sběhu událostí. Výhra závisí především na tom, že los bude tažen a tah určitého losu nemůže žádná smluvní strana svým přičiněním ani přivoditi ani zmařiti." Se zřetelem k tomu může poškozený, uzavřel Nejvyšší soud, požadovat nanejvýš náhradu kursovní ceny losu ke dni, kdy došlo k jeho zcizení. Závěry rozhodnutí se však offline nejeví jako přesvědčivé - nerozlišují totiž mezi existencí a neexistencí ušlého zisku a mezi škodou předvídatelnou a nepředvídatelnou - a z hlediska § 442 odst. 1 občanského zákoníku by patrně neobstály.

30) Váž. 2358.

31) Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. II Odon 15/96 z 31. ledna 1996 (*Právní rozhledy*, IV, 1996, str. 169 an.). Závěr přejímá Švestka, J. v díle cit. v pozn. 3, str. 439.

32) Srovnej Macur, J., *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001, str. 131 an.

33) Čapek, K. in Svitavský, K. a kol., *Hospodářský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1965, str. 426: "V teorii se většinou uznává, že je nutné požadovat a přiznávat plnou náhradu škody ... Méně jasno však je i v teorii, pokud jde o způsob, jak se má určovat ušlý zisk. A právě tato okolnost vedla k tomu, že v praxi byl ušlý zisk málo požadován, i když právo jeho náhradu dříve připouštělo."

34) Nejvyšší soud SSR 1 Cz 104/73 in Kabát, J., *Quotidián*, M., Zátarecký, P., *Občiansky zákonník a súvisiace predpisy*. 1. vydání. Bratislava: Obzor, 1980, str. 513.

35) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1946/2000 ze dne 24. května 2000 in Barák, F., Púry, F. a kol. *Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu*. Svazek 6. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 88 an.

36) Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1294/2001 z 25. února 2003 in Barák, F., Púry, F. a kol., *Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu*. Svazek 24. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 61 an.

37) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 860/2002 z 20. února 2003 in Barák, F., Púry, F. a kol., Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu. Svazek 24. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 47 an.

38) Srovnej Švestka, J. v díle cit. v pozn. 3, str. 440; rovněž Škárová, M. in Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol., Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 772 an.

39) Code civil v čl. 1151 zavazuje škůdce - jde-li o smluvní odpovědnost - nahradit škodu, která je přímým a bezprostředním (immédiate et directe) následkem porušení smlouvy.

40) Někdejší zákoník mezinárodního obchodu stanovil v § 254 odst. 2 výslovně, že se nepřímá škoda nenahrazuje.

41) Švestka, J. v díle cit. v pozn. 3 na str. 440 odkazuje na možnost převzetí kritéria § 379 obchodního zákoníku a uzavírá: "jako ušlý zisk se nenahrazuje škůdce nepředvídaná škoda".

42) Srovnej Bejček, J., dílo cit. v pozn. 28, str. 236; týž in Faldyna, F. a kol., Obchodní zákoník s komentářem. II. díl. 1. vydání. Praha: Codex, 2000, str. 234.

43) K tomuto teoreticky čistému řešení se svého času dopracoval hospodářský zákoník. Po novele č. 98/1988 Sb. stanovil v § 147 odst. 1: "Nahrazuje se to, oč se majetek poškozené organizace škodnou událostí zmenšil (skutečná škoda) a čeho by byla poškozená organizace dosáhla, kdyby nebyla nastala škodná událost (ušlý zisk). Při porušení závazku se však nenahrazuje škoda, kterou organizace, jež škodu způsobila, nemohla při vzniku závazku předvídat jako obvyklý důsledek takového porušení." Tím bylo jasně vyjádřeno správné stanovisko, že deliktní odpovědnost zavazuje škůdce k náhradě celé škody, kontraktní jen k náhradě škody předvídatelné.

44) Srovnej např. "škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí" (§ 420a odst. 3), "ledaže by ke škodě došlo i jinak" (§ 421), "škoda byla způsobena okolnostmi, které nemají původ v provozu" (§ 428) nebo "škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat" (§ 428).

45) Tomsa, M. in Štenglová, I., Plíva, St., Tomsa, M. a kol., Obchodní zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, str. 1400.

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni,
Ústav státu a práva Akademie věd České republiky, Praha,
člen redakční rady Právního rádce

II. část příspěvku bude uveřejněna v čísle 1/2008.

Zpracovatel: [Anopress IT a.s.](#)